

Mongol imperiýasyny dolandyran aýal: Töregene hatyn

Category: Kitapcy, Zenan şahsyýetler

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Mongol imperiýasyny dolandyran aýal: Töregene hatyn TÖREGENE
HATUN: MOĞOL İMPARATORLUĞU'NU YÖNETEN KADIN

Tarihin en güçlü kadınlarından Töregene Hatun'dan (veya Turakine) bahsedelim. Töregene, Naymanlar olarak bilinen, kimilerine göre Türk kimilerine göre Moğol bir boydandı. Nayman, Moğolca'da «sekiz» demektir ve Naymanlar Türk tarihindeki Sekiz Oğuzlar'dandır. Geleneksel olarak, Moğollar arasında kadınlar yurttaki işleri yönetirken erkekler gütmeye, avlanmaya veya savaşıma giderdi. 13. yüzyılda seferler

uzadıkça kadınlar ÷lkedeki kontrol÷n÷ genişletti ve hükümdarlık kamu görevini üstlendiler. Bu durum özellikle 1227'de sona eren Cengiz Han'ın hükümdarlığı ile 1260'ta başlayan torunu Kubilay'ın hükümdarlığı arasındaki yılları kapsadı.

- Töregene Hatun nasıl başa geldi?

Cengiz Han'ın oğlu Ögeday, 1229'da Büyük Han oldu. Ancak zamanını giderek içki alemlerinde harcadı. Sonuç olarak iktidar kademeli olarak en yetenekli ancak kıdemli olmayan eşi Töregene'ye geçti. Töregene'nin Türk-Moğol kurultayındaki otoritesinin en eski kanıtı Taocu metinlerin basımına yönelik emrinde görülür. 10 Nisan 1240'a ait emirde kendisine Büyük Hatun anlamını taşıyan Büke Hatun denir ancak emirde hala Ögeday'ın mührü kullanılır. Belge, Töregene'nin Moğol İmparatorluğu'nun sivil idaresinin bir kısmını halihazırda yönetmeye başladığını gösterir.

Erkekler savaşırken Töregene Hatun imparatorlukta din, eğitim ve yapı projelerini ele aldı. Ancak Ögeday kısa süre sonra muhtemelen aşırı alkol nedeniyle sersemleyerek öldü. 1241'de Töregene naip olarak tüm iktidarı eline aldı. Kendi politikalarını uygulamak üzere merhum eşinin bakanlarını görevden aldı ve bunları kendi seçtikleriyle değiştirdi. İçlerinden en önemlisi Moğolların Ortadoğu seferinden getirilen Tacik veya Persli bir kadın olan Fatma'ydı. Dünyada kadınların siyasete katılımının onaylanmadığı bir dönemde Fatma, Töregene'nin çadırına sürekli erişim hakkına sahipti. Töregene, Fatma ile en samimi ve gizli sırlarını paylaştı. Fatma, Moğol İmparatorluğu'nda emir ve yasaklar koymakta özgür olduğu siyasi bir rol üstlendi.

Töregene Hatun'un hükümdarlığı sırasında yabancı devlet adamları imparatorluğun uzak köşelerinden onun göçebe imparatorluk kampına yani başkent Karakum'a (Karakurum) geldi. Emirler, valiler, grandeler, prensler ve krallar aynı yolda gidip geldiler.

Bağdat Halifesi'nin temsilcileri ve Türkiye'den Selçuklu sultanı da Töregene Hatun'un çadırına gitti. Gürcistan tahtında hak iddia eden iki kişi de Töregene'nin çadırına yol

aldı: Merhum kralın meşru oğlu Davut ve aynı kralın gayri meşru oğlu diğer Davut.

En üst düzey Avrupalı   delege olan Alexander Nevsky'nin babası Büyük Prens II. Yaroslav Vsevdodovich Töregene Hatun ile yemek yedikten hemen sonra şüpheli bir şekilde ölmüştür. Kendisi Rusya'nın Vladimir ve Suzdal şehirlerinin prensiydi.

- Töregene imparatorlukta tek kadın yönetici değildi

T  renege ve Fatma'nın Moğolistan, Karakum'daki egemenliğine ek olarak Moğol İmparatorluğu'nun diğer     bölümünden ikisinde de kadın yöneticiler vardı.

Cengiz Han'ın en küçük oğlu Tuluy'un dul eği Sorgaktani Hatun kuzey Çin'i ve doğu Moğolistan'ı yönetiyordu. Cengiz Han'ın ikinci oğlu   ağatay'ın dul eği Ebuskun, Orta Asya'yı veya Türkistan'ı yönetti.

Sadece Batu Han'ın kontrolündeki Rusya'da bulunan Altın Orda Devleti erkek egemenliğinde kalmığtı. Moğol yöneticileri sadece kadın değildi aynı zamanda hiçbiri Moğol soyundan gelmiyordu. Ailenin fethettiği bir bozkır kabilesinden getirilmiğ ve evlenilmiğlerdi ve Fatma dığındaki kadınların çoğu Hristiyandı. Ancak Türk-Moğol İmparatorluğu için ne cinsiyet ne de din bir kadının iktidara gelmesine engel değildi.

Tarihte hiç bu kadar büyük bir imparatorluk kadınlar tarafından y  netilmemiğtir. Töregene 1246'da iktidarı, pek yetkin olmayan oğlu G  y  k'e devretti ancak sadece 18 ay sonra hala bilinmeyen bir nedenle öldü. İmparatorluğun merkezinde süre gelen siyasi mücadeleler bütünlüğe zarar vermeye bağlamığtı.

Türk-Moğol İmparatorluğu bu dönemde kendisini ilgilendiren dünya meselelerinde dürüstlük yolundan sapmığ ve ticaret ve adil muamelenin dizginleri doğruluk yolundan   ıkmığtır. İmparatorluk karanlıktaydı.

G  y  k'un kısa hükümdarlığının ardından yönetime tekrar bir kadın geçti: Dul eği Oğul Kaımığ. Tıpkı kayınvalidesi Töregene'nin 10 yıl önce yaptığı gibi Kaımığ için de öne çıkıp

imparatorluğun kontrolünü ele alma zamanı gelmişti.

Bununla birlikte, Moğol İmparatorluğu'nun bir diğer güçlü kadını olan Sorgaktani Hatun onun yönetimine hızla itiraz etti. Dört yetenekli oğlunun tam desteği ve bir ömür boyu hazırlık ve bekleyişle Sorgaktani, oğlunun Büyük Han olarak seçilmesi için seferberlik etti.

- Sorgaktani Hatun'un çocukları Cengiz Han'ı geçer

1 Temmuz 1251'de toplanan Moğol kurultayında oğlu 43 yaşındaki Mengü Büyük Han seçildi. Cengiz Han sıklıkla görece zayıf, içki içmeye eğilimli ve bencil oğullar üretmişken, Sorgaktani Hatun tarihte önemli izler bırakacak dört erkek çocuk yetiştirmişti.

Oğullarının her biri bir handı. Sonraki yıllarda Mengü, Arık Böke ve Kubilay Han çeşitli süreler boyunca Büyük Han unvanını taşıdılar. Diğer oğlu Hülegü Han Bağdat'ı fethetti ve ardından yeni bir Pers hanedanı olan İlhanlıları kurdu.

Sorgaktani Hatun'un başarısı o kadar büyüktü ki bir İranlı tarih yazarı, tarih eğer Sorgaktani Hatun'a denk bir kadın daha üretseydi o zaman kadınların üstün cinsiyet olduğu ilan edilirdi demiştir.

Moğol İmparatorluğu'nun kadın hükümdarları fethettikleri milletler için sıra dışı bir görüntü sunuyordu. Bu kadınlar atlara biniyor, at üstünde ok atıyor ve hem kadınları hem de erkekleri komuta ediyordu.

Bu yönetici hatunları gören kadınlar Çin'de ayak bağlama geleneğini ve Müslüman dünyasında ise peçe takmayı reddettiler. Yine de Moğollar yeni fethedilen topraklara yerleştikçe kadınlar merkezi kamu gücünü kaybetti. Sadece Moğolistan'da yönetmeye ve savaşmaya devam ettiler.

Kubilay Han, Çin'in Pekin şehrinde kurduğu başkentte hüküm sürerken kuzeni Kaidu, Orta Asya'da ona karşı savaşmaya devam etti ve Moğol geleneklerine sadık kalarak Kaidu'nun kızı da Kubilay ile savaştı.

Kaidu'nun kızından Aiyaruk olarak söz eden Marco Polo'ya göre hem güzel hem güçlü, hem okçu hem de güreşçiydi. Bu yetenekli

kadın hiç evlenmedi çünkü sadece greŖte onu yenebilecek adamla evleneceğine yemin etti ve hiçbiri yenemedi. Hikayesi Puccini'nin 20. yüzyıl operası Turandot'a ilham oldu.

Cengiz Han'ın imparatorluğu nihayetinde bir buçuk asır sürdü. 1368'de Moğollar devrildi ve çoğu bozkır memleketlerine çekildi. Erkekler koyunlar için kavga etmeye ve at almaya dönerken, kadınlar imparatorluk ruhunu canlı tuttu. 15. yüzyılın sonlarında Cengiz Han'ın Moğol İmparatorluğunu yeniden kurmaya kararlı yeni bir «hatun» ortaya ıktı.

O, minnettar Moğollar tarafından sonsuza dek Bilge Hatun olarak bilinen Mandukai'ydi. SavaŖ meydanına çıktı ve bozkır kabilelerini teker teker yeniden fethetti ve tek bir ulus altında birleŖtirdi.

Ancak bu sefer Çinliler hazırlıklıydı. Moğollara karŖı inŖa ettikleri Çin Seddi hızla geniŖletilmiŖti ve askerlerinin Ŗimdi yeni barut topları vardı. Bu yüzden Çinliler bir daha geçilmedi. Moğolistan'ın büyük savaŖı hatunlarının dönemi geride kalmıŖtı.

Yine de bugün hala soğuk kıŖ gecelerinde ebeveynler çocuklarına dünya tarihinin en büyük imparatorluğunu yöneten Moğol İmparatorluğu kraliçelerinin hikayelerini anlatırlar.

Burcu KARA. Zenan Ŗahsyyetler